

Egyre sűrűbb lett a köd

cinema-novel

1.

Amióta a város a Nagy Háború után az új királysághoz tartozott, s így elvesztette helyét a régi birodalomban, mintha a Duna és a Dráva kanyarulatai közt nyugat felé tartó keleti szelek kezdtek volna fújni. A város polgárai a jól ismert hideg kosavának ezt a fajtáját olyan makacsul kitartó szélként élték meg, amely ködöt hoz magával a tavaszba, megzavarja a szorgos méhek munkáját, a parasztnak oda lesz az éves termése, felére csökken a nyárra, s akárcsak a forró szél, fejfájást okoz; ősszel pedig, mint E. A. Poe-nál, az emberek feje fölött károgó fekete hollók jelzik az útját. A szél az égtájak minden irányába széthordja a leveleket, de a városi előljáróság irodáinak iratait is. Télen a hideg szél megszeli, a folyók befagynak, utat enged a zúzmarának és a jégnek, amitől a polgárok bajsza, ajka, sőt állkapcsa is mintha összezsugorodna.

Az emberek melegebb időt és a lélegzés szabadságát várták, de a szél csak nem szűnt meg az évszakok váltakozásával. Mégis bizakodók voltak, hittek benne, hogy a szél és a köd erejét veszti, s a folyóparton új, friss szél kerekedik.

Nyugaton a nap sötét pocsolyába kezdett fulladni, a madarak a fákon széttárták tollaikat, így készítve fel szárnyaikat az éjszakai nyugalomra, s amikor a vörös napkorong utolsó mélypiros sugara is eltűnt a sötétzöld erdő mögött, amikor minden furcsán elcsendesedett és sötétségbe borult, mintha mindez a kitörni készülő borzalmas robajt és fémes égzengést készült volna bejelenteni. Amiben akkor senki nem hitt.

Vjekoslav Hengl polgármester háza hátsó falánál az Uránia filmszínház kapott helyet – mindkét épület úgy kétszáz méternyire volt a Drávától, amely felől a szelek gyorsan a házig értek, s gyakran zörgették meg a zsalugátereket. Míg a ház új volt, friss levegőt hozott a szél, amely most viszont idegen és piszkos volt. A ház főbejárata dél felé, a kocsibehajtó nyugat felé nézett. Az utolsó hónapban, de talán már régebb óta, mindkét bejárat forgalmas volt, a városi képviselőválasztás befejeződött, de az eredményt az országos belgrádi vezetés nem fogadta el. A választások napjaiban, s még utána is, már a reggeli órától érezni lehetett, hogy a házon fejetlenség és feszültség lesz úrrá.

A horvát összeállítás szövegeit fordította és jegyzetekkel ellátta Medve A. Zoltán.

Josip Cvenić (1952) – költő, próza- és forgatókönyvíró, szerkesztő. Hosszú évekig az eszéki Matica hrvatska titkára volt. Szövegei antológiákban és folyóiratokban olvashatók magyarul, önálló kötete *Word Perfect mesék* címen látott napvilágot magyar fordításban. Jelenleg szabadfoglalkozású író, Eszéken él és dolgozik.

A polgármester reggelente mégsem sietett soha, megnézte, hány óra van, papucsot és házi köntöst húzott, s elindult a szobája mellett lévő toalett felé. Matilda, a felesége a saját szobájában aludt, amelyhez külön fürdőszoba tartozott. Hogy mikor látogatták meg egymást, még a kisegítő személyzetnek is titok maradt. Hengl toalettje olasz ornamentikával díszített sötétkék csempékkel volt kirakva – a díszítés fehér volt, akárcsak a mosdókagyló, a vécésészét világoskék ülőke fedte. Hengl belenéz a tükörbe, bajsza végeit felfelé igazítja, megmossa a szemét, felsóhajt és félig hangosan mondja: Ej, Hengl, Hengl!?! Majd odakiált a személyzetnek:

– Sep, hozz nekem hársfateát citrommal az irodámba!

Az irodában a mai találkozóra készült.

– És ne feledkezz meg az újságokról – tette hozzá.

– Igenis, Hengl úr.

Az öltönyét Matilda hozta pontban tízkor, az irodában várt, míg Hengl befejezte a tisztálkodást. Miután felhúzta a cipőjét, Hengl a nyakkendőjét kezdte megkötni a szoba sarkában lévő tükör előtt...

– Várj csak – mondja Matilda –, fordulj felém.

A felesége először az ura inggallérját igazítja meg, majd a nyakkendőjét. Az ajtó felé fordítja, a fenekére csap, s megadja az engedélyt:

– Most már mehetsz!

De ebben a pillanatban odakiált Sep:

– Várjon, Hengl úr. A posta. Levelet kapott.

– Egyet? Csak egyetlen levelet?

– Nem, nem, hat levél érkezett, de csak egy Belgrádból.

– Hadd lássam!

Hengl idegesen nyitja fel a levelet, arra az oldalára fordítja, ahol az aláírás van, látni akarja, ki írta.

– Nocsak, Trumbić doktor úrtól jött. Ante Trumbićtól. Visszamegyek az irodába, maguk ketten mehetnek a dolgukra.

Még az olvasatlan levelet tartva a kezében Hengl odament az ablakhoz, nézte Sepet, aki már az udvaron a kutyájával, Rin-Tinnel játszott, s mosolygott kettejük fesztelen viselkedésén.

Trumbić levele baráti volt, s miután meggyőződött róla, hogy jószándékú, eldöntötte, magával viszi.

Hengl már késésben volt, a Grand Hotelben kellett lennie fél tizenegykor. Feltartotta Trumbić levele, először meg akarta ismerni a tartalmát, mivel az volt a Grand-beli megbeszélés témája.

A hotel bejáratában összetalálkozott a plébánossal, Matija Pavić tiszteletessel. Hengl meghívja egy teára, de a plébános udvariasan elhárítja, arca vörös, miután látogatást tett egy a plébániájához tartozó, halálán lévő hívónél.

– Ne keresse magát, Pavić úr, egy kicsit terelje el gondolatait más irányba. Az asztalnál ül már Aksmanović és barátja, Marin Vlado, s ügyvéd kollégám, dr. Franjo Paprato vić. A városi tanács kérdése van terítéken, nézze, jön Krvarić kolléga is.

– Nem, nem, Hengl úr, nem szívesen utasítom vissza, de a plébániára kell mennem, ott van dolgom. Majd legközelebb, bocsásson meg.

– Rendben, rendben, sajnálom, találkozunk a misén.

– Így van.

Henglnek igaza volt, barátai már a hotel egyik asztalánál ültek, előttük italok. A kávéház tele volt vendéggel, mert a szombat szeles volt, s az urak ma mentesültek a szokásos kötelességük végrehajtása alól.

– Hát te meg hol voltál, Hengl? Íme, a polgármesterünk – fordul feléje Aksmanović.

– Kicsit halkabban, Aksi, híreim vannak – mondja Hengl, leül, és előveszi dr. Trumbić levelét.

– Hát ez meg? Ha jól látom, belgrádi levél!? – kérdi Papratović.

– Igen, barátaim, dr. Trumbić jelentkezett dr. Korošec miniszter álláspontjával a polgármesterré választásommal kapcsolatban, tulajdonképpen azért írt, mert Belgrádban nincsenek meglegedve a választási beszámolóval.

– És miért, Hengl? Hiszen a harmincnyolc szavazatból harminchármat te kaptál... – csodálkozik Aksmanović.

– Tulajdonképpen szerintük a pártok győzelme a kérdésesebb. Tudjátok, a legtöbb szavazatot a föderalisták kapták, tizenötöt, a radikálisok tízet, a többiek mind ennél kevesebbet kaptak, emlékeztek? Korošec miniszternek azt mondták, hogy én a föderalisták képviselője vagyok, s nem független. Szóval elcsalják a választást...

Aksmanović cigarettát vesz elő, rágyújt, majd megkérdi:

– Akkor most mi legyen?

– Nézd csak a levelet! A belgrádi Bristol Hotel papírján írták – mondja Papratović, és kiveszi Hengl kezéből a levelet.

– Megengeded? – kérdi, de a levél már a kezében is van.

– Úgy gondoltam, hogy felolvasom nektek, legalább az érdekes részeit – mondja Hengl.

– Majd én. Dr. Trumbić kézírata arra enged következtetni, hogy sietve vetette papírra, meglehetősen hányavetien. De hosszú évek óta ügyvéd vagyok, a klienseim mindenféle kézírását olvastam már. Szóval:

Kedves doktor úr!

Tegnap reggel érkeztem Belgrádba, s első dolgom volt, hogy a Nemzetgyűlésben beszéljek dr. Korošec belügyminiszterrel az eszéki kérdésről, s azt javasoltam, hogy hívja már végre össze a városi képviselőgyűlést a polgármester-választás miatt.

– Nézd csak, mennyire elköteleződik Trumbić a mi ügyünk mellett – mondja Aksmanović.

– És a horvát ügy mellett – szól Hengl, majd folytatja –, de most hagyjátok, hadd olvassa tovább.

A miniszter végighallgatott – folytatta Papratović –, és kijelentette, hogy az ügyet kivizsgálja, de hozzátette, hogy neki azt mondták, hogy valamilyen eljárás folyik dr. Hengl ellen.

– Micsoda? – kérdi meglepetten Aksmanović.

– Aksi, kedves barátom, légy egy kis türelemmel – kérte Hengl.

Aksmanović rendelt még egy pohár sört az épp mellette elhaladó pincértől. Papratović szúrós szemmel néz a kollégájára, majd folytatja az olvasást:

Azonnal megértettem, hogy ez mire vonatkozik, és hogy a minisztert félretájékoztatják abból a célból, hogy továbbra is akadályozzák a városi képviselőtestület összeállítását, és

hogy elnyújtsák a bizottság munkáját. Azonnal azt válaszoltam, hogy ez egy újabb trükk... – itt a kéziratban a tinta egy kicsit elmaszatolódott, olvasom tovább –, egy városi képviselő ellen folytatott állítólagos vizsgálat nem lehet oka annak, hogy a bizottság munkáját elodázza, azok után, hogy törvényesen meg lettek választva a képviselők, s a mandátumokat verifikálták. Azt ígérte, foglalkozni fog a kérdéssel.

Szívélyes üdvözzel, az Ön odaadó híve, Trumbić.

– Hú, alig tudtam elolvasni. Na, most én is kérek egy sört – mondja Papratović.

Amikor Hengl polgármester dél körül visszaért a megbeszélésről, a ház előtt átkiáltott hozzá a kis Matej:

– Uram, polgármester úr...

– Nem vagyok még polgármester, de rendben, neked az leszek. Mi van? Mit akarsz?

– Polgármester úr, itt van a tenyeremen egy katicabogár, nézze!

Hengl odamegy a fiúhoz, akinek a tenyerén a katicabogár széttárta a szárnyait, és elrepült.

– Jaj! – kiált fel a fiú.

– Semmi baj. A katicabogár szerencsét hoz.

– Az meg mi?

Hengl egy pillanatra megáll és elgondolkodik magában: mi a szerencse? Ez a fiú nem tudja, mi az, hogy szerencse?

– Hát az olyan, hogy valamit nagyon szeretnél, és megkapod – mondja a fiúnak.

– Sok játékom van már, hát nem is tudom – mondja elgondolkodva a fiú, és futásnak ered a saját házuk felé.

Hengl hallotta, ahogy a kisfiú már az ajtóból kiabál:

– Mama, mama, mi az a szerencse?

És Hengl polgármester immár az ebédlőbe nyíló ajtóban szintén megkérdi:

– Tilda, hallod, mi az, hogy szerencse?

– Hol voltál, Hengl, kész az ebéd. Ittál, vagy mi...

– Nem, nem, na jó, egy kicsit ittam, de Matej, a szomszéd kisfiú a tenyerén tartott egy katicabogarat, mondom neki, hogy szerencsét hoz, ő pedig megkérdi, hogy az meg mi.

– Á, gyerekdolog – mondja Tilda.

– Hát... a gyerek nem ismeri a fogalmat, de mit is jelentene neki, mikor mindegyik megvan, otthona, gondoskodó szülei, sok játéka – ez neki maga a szerencse. És mi, felnőttek, mindig többet és többet akarunk, soha nem vagyunk elégedettek. Soha nem vagyunk boldogok.

– Igen, te is lehetnél boldog, voltál már polgármester, sokat tettél a városért, most pedig ismét...

Hengl legyintett.

Ebéd után Matilda még a konyhában maradt a szolgálóval, hogy megbeszéljék a vasárnapi teendőket. Hengl előveszi zsebéből a levelet, odamegy az italoskomóhoz, tölt magának egy konyakot a jobb emésztés érdekében. Allt az ablak mellett, a borostyán egy kúszó ágacska az üveg széléhez tapadt. Ilyen borostyán fedte a szülői házat is Donji Miholjácban, ahol felnőtt. Rin-Tin helyett most első kutyáját, Belit látta. Eszébe jutott, hogyan futott versenyt vele, hogyan

ugrott fel az ágyába reggel és hogyan nyaldosta – a barátja volt. Leginkább akkor, amikor egyszer megbetegedett. Magas láz gyötörte, fáj a homloka, minden elhomályosodott a szeme előtt, az orvos azt javasolta az édesanyjának, hogy hideg vizes borogatást tegyen rá, és disznózsírral kenje be a mellkasát, s fedje be egy öreg trikóval. Nehezen lélegzett, tele volt slájjmal, amit fel kellett köhögnie.

– A gyógyszernek postán kell érkeznie Zágrábból – mondta az orvos.

Órákat, napokat feküdt az ágyban a gyerek Hengl, a segítségre várva. Zágrábból semmi sem érkezett, Beli volt az egyedüli társasága. Egy nap a kutya hangosan ugatni kezdett, levél jött Zágrábból, amelyben udvariasan közölték, hogy gyógyszer egyelőre nincs, de mihelyt megérkezik Bécsből, jelentkezni fognak. De Vjekoslav egyre többet evett, egyre jobban érezte magát, felköhögte a lerakódott váladékot, sok kamillateát ivott, fel-felkelt az ágyból, s Belivel játszott.

Most eszéki ablakából megpillantotta Rin-Tint, ahogy felugatott, s vidáman csóválta a farkát. A gazdája csak intett neki, s leült az ágyára.

A vasárnap még az elmúlt pár napnál is napsütésesebb volt, s a Szent Péter–Pál plébániatemplom tornya előtt istentiszteletre hívó hosszas harangzúgás hallatszott. Sokan álltak még a templom előtt, majd az idősebb nénikék mentek be elsőként, s elfoglalták helyeiket. Az urak többsége, akik még kint tartózkodtak feleségeikkel, az elmúlt napok eseményeiről beszélgettek, az új adórendszerről, s árakról, amelyek húsvét után elkezdtek felfelé kúszni. A Grand Hotel társasága üdvözölte Henglt és feleségét, Matildát, aki tisztában volt vele, hogy férje társaságának feleségei alaposan szemügyre veszik, hogy mit vett fel a húsvét utáni második vasárnap alkalmából. A múlt év őszén Henglrel Bécsben volt, ahol egy barackszínű ruhát vett, a karján átvetve egy barna női kosztümkabátot tartott, arra számítva, hogy a templomban a közeli tél emlékeként még mindig hideg lesz. A szívélyes üdvözléseket a mise előtti utolsó harangszó szakította félbe. A méltóságteljes asszonyok elindultak a helyeik felé, amelyek egész évben kizárólag az ő rendelkezésükre álltak. A plébános a prédikációjában Szent Pál levelei mellett megemlítette a belgrádi kormány időhúzását a város képviselőtestületének megalkotásával kapcsolatban, valamint dr. Vjekoslav Hengl polgármesteri jelölését. Pavić plébános beszédének ez a része nem volt összhangban a belgrádi politika hivatalos álláspontjával, hanem a polgárok választásának eredménye mellett állt ki. A mise végén Pavić a kiválasztottakat aperitívre invitálta a plébánia udvarába.

A vasárnap délutánnak mindig megvan a maga szürkesége. Vjekoslav a tegnapi újságokat olvasta, a *Narodni novin*ét és a *Die Draut*. Matilda zongorázott, a cselédlány pedig a családjához ment.

Vacsora előtt Matilda azt javasolja a férjének, hogy tegyenek egy sétát a Dráva partján. Bár előre tudja, hogy sokan meg fogják állítani és a politikáról kérdezgetni, arról, hogy Belgrád miért nem hagyja jóvá kinevezését, mégis úgy dönt, hogy belevág a kalandba.

De mivel szinte mindenki kísértálta már magát, a Dráva-parton és a parkokban csak pár embert lehetett látni, főleg fiatalokat, így Hengl útja kellemes és zavartalan volt. Csak néhány evezős csónak tért vissza a téli kikötőbe.

Épp akkor, amikor a napot már az erdők fái félig eltakarták, s a hársak levelei alatt a szürkület egyre sűrűbbé vált, egyszer csak a Hengl házaspár elé toppan Milomir Cvetković Kruška, a városi rendőrség parancsnoka. A feleségével lévő

Cvetković úr mélyen meghajol Hengl előtt, s köhögni kezd, mivel a mindvégig az ajkai között tartott cigarettája füstje az orrába szállt, s a szájából sűrű nyál csordult az ösvényre. Cvetković kezével megtörli az állát, s mit sem törődve illetlen magatartásával, az üdvözlést kiegészítve ironikusan odabök Henglnek:

– Hogy s mint, Hengl polgármester úr? – természetesen tudta, hogy Belgrád még nem bölintott rá Hengl kinevezésére.

– Soha jobban – válaszolja Hengl –, egyre melegebb az idő, az este kellemes, az egészségem is kitűnően szolgál. És maga?

– Jól vagyok, jól... sok szerencsét – mondja Cvetković még köhögve és nyáladzva, mint egy kutya. Felesége zsebkendőt nyújt feléje, de ő a kézfeje egyetlen mozdulatával megtörli az orrát, bajszát, száját és az állát, nagyot ráz a kezén, és a cigarettázástól összegegyült nyála a közeli bokorba repül.

Ebben a választás jegyében eltelt évben a parasztok termése rossz volt. Tavaszszal, amikor a gyümölcsfák virágoztak, és a zöltség kezdett előbújni a földből, olyan eső és szél jött, hogy a fák virágok nélkül, s így termés nélkül maradtak. A zöltség sártengerben, a gaz burjánzott. A falvakban elégedetlenség uralkodott, az urak pedig megszokták, hogy megkapják, amire szükségük van. A piacokon is gyenge volt a kínálat. A politikáról és a társadalmi életről a *Hrvatski list*ben lehetett olvasni:

A pártok összefogtak és a polgármester-választáson titkos szavazással dr. Vjekoslav Hengl győzött. Harmincnyolc szavazatból harminchármat kapott. A belgrádi kormány ugyanakkor talált okot arra, hogy a választást ne ismerje el, pontosabban azt várják el Hengltől, hogy lépjen koalícióra a radikálisokkal. Ő ezt nem akarta, s a tárgyalások elhúzódtak. Bár a belgrádi képviselőtestületből például dr. Ante Trumbić és dr. Ivan Ribar megbeszéléseket folytatott dr. Korošec belügyminiszterrel, a szlovéniai képviselőnek a kormány nem engedett. A tárgyalások hónapokig tartottak.

Vjekoslav Hengl reggelente figyelemmel követte a különböző újságok híreit, újraolvasta a Belgrádban lobbizó barátai leveleit, s nehéz volt belátnia, hogy miért nem ismerik el már végre a győzelmét. Feltette magának a kérdést, hogy ez tényleg csak a belgrádi kormány zsarolása, játszadozása-e, majd kiegyenesedett testtel levonta a következtetést: hát legyen, de mi is egyre keményebbek leszünk.

A reggel napsütéses volt, de Hengl mégsem gondolt arra, hogy, mint általában, elsétáljon a Grand Hotelig, ahol barátai és képviselőtársai várták – túlságosan aggódott és nagyon megviselte a várakozás. Amikor az utolsó csepp teáját is kiitta, ráütött a csengőre és elkiáltotta magát:

– Még egy csésze teát, legyen szíves!

A konyhából sietve közeledik Anica, a szakácsnő, és hozza a teát.

– Hol van Sep?

– Josip úrnak az udvaron van dolga – válaszol Anica.

Anica távozásával egy időben valaki csenget a bejárati kapun.

– Anica, nézze meg, ki az!

Az ajtóban álló Vladoje Aksmanovičként mutatkozik be, Anica a bejárati hallba vezeti, s mikor Hengl beleegyezik, hogy a vendéget beengedje hozzá, meghajol a jól ismert építész Aksmanović előtt, s mutatja a Hengl szobájába vezető utat.

– Sep meg hol van? – kérdi Vladoje, mert mint gyakori látogató és Hengl barátja, tudta, hogy a vendégeket az inas Josip fogadja, akit csak Sepnek hívtak.

– Nem láttad az udvaron?

– Nem.

– Hagyjuk. Foglalj helyet, mit iszol? Kérjek neked teát, vagy valamit? Van a szekrényben házi pálinka, francia konyak, és valamilyen magyar keserű likőr.

– Talán abból a keserű likőrből, valami nincs rendben a gyomrommal. Na, de hogy vagy, Vjeko?

– Olvasom a *Die Draut* és a *Hrvatski listet*, hát nem nagyon érdekli őket, hogy a városnak nincs képviselőtestülete és polgármestere. Ezek a lapok tulajdonképpen nem tesznek mást, mint beszámolókat hoznak le az utca életéről, szórakoztató szövegeket közölnek és az Urániában bemutatott filmekről írnak.

– Amikor status quo van, azok ott minket nem ismernek el, az érvényes szavazatok pedig senkit sem érdekelnek.

– Megint jelentkezett nálam dr. Trumbić, azt javasolja, hogy én magam menjek Belgrádba, Korošечhez. Mikor végül rászántam magam, azt mondja, hogy a miniszter öt napra Skopjébe utazik. Aztán dr. Ivan Ribar is jelentkezett, hogy beszélt valakivel az udvarból, nem mondhat nevet, de megtudta, hogy a királyt és kíséretét az ilyen apró problémák, mint Eszék, nem érdeklik. Mondja Ribar, hogy megbízható forrásokból hallotta, miszerint a király az ország helyzetével egyébként sincs megelégedve, és az a hír járja, hogy új alkotmány van készülöben. Már jövőre meglesz, mondják. Barátok vagyunk, elmondtam neked, de kérlek, senkinek egy szót sem. Majd meglátjuk, figyelemmel fogjuk kísérni.

– Rendben, barátom. De itt valami büzlik. Én is hallottam, hogy maguk a szerbek sincsenek megelégedve az ingatag Szerb–Horvát–Szlovén Királysággal.

– Épp ahogy Radić mondta, *ködben futottunk Belgrádba mint megmentőnköz*. Amikor Bécs vagy Pest alatt voltunk, ők elegánsan lopták el tőlünk a hatalmat és a területeinket, ezek viszont brutális eszközökkel akarják a hatalmat gyakorolni mindenütt.

Hengl megfordul és az ágy alá hajol.

– Akárhogy is, egyik sem épp kívánatos. Íme, itt őrzöm a *Hrvatski listet* még a húszas évekből. Nézd meg a huszonhármas évet, már akkor bombát helyeztek el az újságunk nyomdájában. Emlékeztetőül, tessék, az aláhúzott rész:

Ma délelőtt tíz óra körül, abban az időben, amikor senki nem tartózkodott a közelben, a Kapucinska utcáról két ember jött be az udvarunkra, bemennek a lépcsőházba, s onnan a gépterem ajtajához. Ott az idő tájt a nyomdász, egy segéd és két szedőnő dolgozott. A két betolakodó egyike pisztolyt fog Ehrham nyomdászra, és azt kiáltja: „Kifelé, azonnal kifelé!” – és elsüti a pisztolyt, de elvétí a célt, a másikuk a gépterem közepére helyez egy bombát, majd mindketten gyorsan távoznak a hátsó udvaron keresztül a Šamačka utcára, s onnan a Dráva felé. Micsoda elvetemültség!

Hengl összehajtja az újságot és lehajol, hogy visszategye a helyére, vele együtt Vladoje is benéz az ágy alá.

– Miféle doboz az? – kérdi Vladoje.

– Az ott, az újságok mellett? – tétovázik Hengl a válaszadással, aztán mégis határozottan mondja: – Abban tartom a pisztolyomat.

– Van pisztolyod!?

– Miért ne lenne? Ha nem történt volna meg az a találkozás Jovo Čarugával, eszembe se jutott volna, hogy megvegyem.

Hengl kihúzza a dobozt, barátja szemébe néz, és felemeli a doboz tetejét. Vladoje nézi a pisztolyt, szájával mutatja, mennyire csodálkozik a tárgyon, amelyet Vjeko az ágy alatt tart.

– Na, vedd csak kézbe!

Vladoje a tenyerében tartja a pisztolyt, felemeli, majd leereszti a kezét, mint ha a súlyát méregetné.

– Az áll itt, hogy Colt M 1911.

– Igen, amerikai. A háború után a fegyverek feketepiacán vettem Zágrábban egy műhelyben, a kereskedő esküdött, hogy egy amerikai tábornok, Smith tulajdona volt. Nem volt drága. Fontos, hogy jól működik, s van hozzá töltény.

– De miért kell ez neked?

– Elfeledkeztél arról az évről, amikor letartóztatták Čarugát? A *Hrvatski listen*, de közvetlen kontaktokon, ügyvédjeinken és bűnözőinken keresztül is követtük az eseményeket. Egyszer csak, amikor már hosszabb ideje a hűvösön volt, s már érezte, hogy ennek a fele sem tréfa, Čaruga találkozót kért tőlem.

– Emlékszem, meg is lepődtél. Megfenyegetett valamivel?

– Úgy van! Erre a biztonsági szolgálat azt tanácsolta, hogy mint polgármester, állítsak őrizetet magam mellé. Amíg a nyomozati eljárás folyik, valaki közülünk állandóan velem lesz, mindaddig, amíg Čarugát fel nem akasztják. A pisztoly pedig nálam maradt.

Hengl feláll a fotelból, odamegy az italosszekrényhez, francia konyakot tölt magának, s Aksimovićnak, kérdés nélkül, még egy likőrt. Majd megtörli konyakos bajsztát, két lépést tesz az ablak felé, az inasa, Sep irányába fordítja tekintetét, nézi, ahogy a tűzifát rendez halomba, de nem róla beszél, hanem azzal folytatja, hogy mi van vele most.

– A szívem összevissza ver, kihagy, vagy micsoda. Kérdeztem Fischer doktor-
nőt, azt mondja, pihenésre lenne szükségem.

– És a tüdőd? Tavaly panaszkodtál, hogy nem tudsz rendesen mély levegőt venni.

– Á, ez mind összefügg. A doktornő azt javasolja, hogy menjek megint Karlovy Varyba. Mit gondolsz?

– Várj egy kicsit, barátom, legalább addig, míg Belgrád nem dönt.

– Nem, nem is gondoltam, hogy azonnal, hanem kora nyáron, amikor szabadságra mennek.

– Magad még? A feleségeddel? Vagy...? – kérdi Vladoje.

– Hm – kezdi el sodorni Hengl a bajsztát felfelé, majd lefelé, s végül, amennyire csak lehet vízszintesre húzza. Újra az ablakhoz megy. Sepet nem látja, egyik papucsával megcsúszik, belerúg. Barátja észreveszi Hengl idegességét, kérdezni sem kellett, felemeli kezét, mintha bocsánatot kérne, de Hengl egy kézmozdulattal leállítja.

– Az igazat megvallva nem tudom. Eddig a feleséggel mentem, de Blau bácsikája halála után nagy birtokot örökölt, nem igazodik ki a tennivalókban, s nem engedi, hogy segítsek. Barátnőivel tanácskozik, Josipa Glembajjal és Vilma Vukelićtyel. Az egyik humanitárius, a másik tanítónő. Erre mit mondjak.

– Nem vinnéd magaddal? – szölt közbe megint Vladoje.

– Megvárom a nyarat!

Hallotta Vladoje hangját Matilda, aki a folyosón állt és kihallgatta a beszélgetést; összebb húzta magán a köntösét, hogy keblei nagyobbak tűnjenek, megigazította a kontyát, mert úgy érezte, hogy szétszúszott, s bár tükör nem volt a közelben, remélte, hogy jól néz ki. Megismerkedésük első pillanatától kezdve szimpatizált a nagy eszéki építésszel, akivel Hengl ismertette össze, s akit akkor még Viktor Aksmannak hívtak, de ő és Hengl csak Aksinak nevezték, ebben a becenevben benne volt a kereszt- és vezetékneve is.

Amikor volt valaki Vjekoslávnál a dolgozószobájában, Matilda minden alkalommal bekopogott.

– Fiúk! – kiáltotta Matilda, s gyűrűsujjával ráütött az ajtóra, hallatszott a fémes hang, s azonnal be is nyitott.

Hengl még azt sem mondhatta, hogy „szabad”, már hallatszott a felesége hangja a nyitott ajtóból.

– Ó, Aksi, hogy érzed magad ezen a nyirkos délelőttön?

– Nyirkosan belülről is, a likőrötök orvosság – mondja Aksmanović.

– Ó, már aperitívet isztok. Nemsokára ebéd. Aksi, finom töltött paprika lesz, maradj itt ebédre.

– Nagyon kedves tőled, Tilda, köszönöm a meghívást, de az én kis feleségem szintén mostanában fejezheti be az ebédre készülődést, kérte, legkésőbb egy órára érjek haza. S már elmúlt dél.

– Hát, sajnálom! – búcsúzik Aksmanović Matildától, Henglnek pedig odaszól:

– Vjeko, várunk rád.

Matilda hátrébb lép, Vjekoslav pedig elkíséri Vladojét a kijárat ajtóig. Megvegetik egymás vállát, s egymásra kacsintanak.

A ház udvarának kijáratánál a szomszéd kisfiú odafut Vladojéhez.

– Aksman bácsi – kiáltja.

– Engem Aksmanovićnak hívnak.

– Anyukám pedig azt mondta, hogy maga Aksman úr. Tessék mondani, mikor lesznek a moziban gyerekművek is?

– Én csak a mozi épületét terveztem, csak megrajoltam, milyen legyen, nem tudom, mikor lesznek gyerekművek.

– A mamám azt mondta, hogy tudja...

– Üdvözlöm a mamádat, fiacskám – mondja Vladoje, és elindul hazafelé.

A fiú mindaddig követte tekintetével, míg Aksmanović be nem fordult egy mellékutcába.

2.

Az a téli reggel a faluban csendes volt, kakaskukorékolás és hó nélküli.

Csendőrök lopakodtak az utcákon a titokban adott cím felé, ahol Jovo Stanisavljević Čarugának kellett tartózkodnia. A csendőrök annyira csendesek voltak – csak a kutyák és a kakasok hallották őket –, hogy mindazok, akik a nap első sugarainak megjelenése idején már ébren voltak, teljesen elképedtek. A muharosban és a patak mellett megült köd miatt még sötét volt. A kakasok így hall-

gattak, amikor Čaruga bandavezéreivel az idegen udvarokon, tanyákon és csűrökön keresztülgázolt; de hallgattak most is, amikor a csendőrcsizmák lépéseit lehetett sejteni, a puskák pedig meg-megzörrentek. A bejelentett házba a csendőrök váratlanul törtek be, meg akarták lepni a bűnözőt. Stjepan Balatinac őrmesternek volt egy fényképe arról a személyről, akit el kellett fogniuk, azonnal fel is ismerte, rávetette magát, térdét a bordájába mélyesztette. Meglátva a pisztolyát, egy pillanat alatt kicsavarta a kezéből, és farkasszemet nézett Čarugával, aki tágra nyílt szemmel próbált szabadulni Stjepan Balatinac hatalmas kezei közül, sikertelenül, mert addigra már a többi csendőr is ott termett.

Amikor csattant a bilincs Jovo Stanisavljević Čaruga kezén, az őrmester elkiáltotta magát: – Keressétek meg, bajtársak, futás!

Elfogták Čaruga bűntársát is, aki Mate Krmpotićként mutatkozott be.

A ház előtt lovas kocsi várt, Balatinac őrmester azt a parancsot kapta, hogy az őrizeteket mielőbb szállítsa Eszékre. A kocsit egy retkovaci paraszttól vették kölcsön, oda is vitték vissza, abba a faluba, ahol a kakasok napfelkelte-üdvözlése gyakran titokban maradt, mivel a Vinkovciból reggel több irányba – így Eszékre is – induló vonatok zaja elnyomta kukorékolásukat.

Amikor Čaruga kezein és lábain a nehéz bilincsekkel elhelyezkedett a kocsi ülésén, a csendőr őrmesterre néz, s megkérdi:

– Aztán téged meg hogy hívnak, hős csendőröm?

– Stjepan Balatinacnak – válaszolja az őrmester –, de mit érdekel az téged?

– Hát szépen elbántál velem, belopakodsz a házamba és hopp – már el is vetted a Lugeremet. Te vagy az első, aki ezt meg tudta tenni. Máskülönbén már halott volnál.

Az őrmester hallgatott. Lihegett ő is, de most a kocsiban megnyugodott, egyenletesen vette a levegőt, a szíve is normálisan dobogott. Leült a kocsis mellé.

– Hé, mondd csak, ki árult el? Nem találatok volna meg, ha valami szemét alak nem árul el, hmm?

– Neked már mindegy. Le vagy tartóztatva. El kell szállítsalak az eszéki börtönbe.

– Ó, akkor kocsikázunk egy kicsit. És beszélgethetünk is. Mondd csak, ki volt?

– Az apósjelölted adott fel, ő mondta, hogy Mark Drezgić mézárszékében alszol, akinek állítólag a partnere vagy. A hamis személyazonosságod felfedésében pedig az a cipész segített, aki nem akart a jegyesednek, Mandának cipőt készíteni. Tudott a Mandának küldött levélről, de tudjuk azt is, hogy két Manda van a faluban, a te menyasszonyodat pedig igazából Božica Smolčićnak hívják satöbbi, satöbbi. Tele vagy hamis nevekkal és papírokkal. Mutatkoztál már be Nikola Drezgićként, aztán Mile Barić hadtáposként Vinkovciból, de te Jovo Stanisavljević, azaz Čaruga vagy.

– Biztos vagy benne?

– Én igen. Az enyémekeknek Eszéken pedig megvan rá a módszerük, hogy tőled magadtól tudják meg az igazat.

– Hogy az apósom? Hogy ő adott volna fel? Nem hiszem. Csőbe akarsz húzni. Csőbe akarsz húzni a jövődöbéli apósomra kenve a dolgot.

– Az adósságaidat visszafizetted?

– Milyen adósságokat. Mondtam neki: Smolčić barátom, hamarosan mindent visszafizetek neked. Azokban a napokban éppen egy tanyát készültünk kirabolni. Már a tervem is megvolt. Ő és én olyanok voltunk, mint a fivérek.

– Ha mint fivérek voltatok is, amikor a zseb üres... – mondja az őrmester.

– Azt is mondta, hogy tartozol neki még osztrák koronával és, úgy bizony, dínárral is, tudod-e, hogy egy dínár négy koronát ér. Számítsd csak ki, mennyivel is tartozol – hergelte tovább az őrmester Čarugát.

– Ej, Dušanom – így hívtam, mert olyan jó ember, aranyból van a szíve. Nem hitt nekem, pedig már a következő héten mindent visszafizettem volna. Csak egy gazdag sváb kifosztása, s minden egyenesbe jött volna.

– Vannak még bűneid, gazember!

– Ne nevezd gazembernek, mert ha egyszer kiszabadulok, nem lesz nyugtod, esküszöm. Milyen bűneim vannak? Kivel szemben, természetesen kivéve az Istent, a mi pravoszláv Istenünket.

– Nem ilyen bűneid vannak, hanem evilágiak, az Istennek olyan sokkal tartozol, mint kevesek.

– Milyen bűnről van szó, hadd halljam már végre!

– Hogy milyen? Dušan egyetlen, szépségese...

– Isten az atyám, még csak hozzá se értem...

– Hahaha. Már hogyne értél volna. Apósjelölted, Dušan mesélte, hogyan nézel rá, miket mesélsz, hogy hízelegsz neki, már ennyi elég ahhoz, hogy egy tizenhat éves lány beléd szeressen.

– Na ne mondd!?

– Ő még gyerek, láttam, igazi szépség, de hidd el, nem neked való. Te csak egy hízelgő férfi vagy, mit tudnál neki ígérni? Házasságot? Házasságot egy gonosztevővel...

– Mondtam már, hogy vigyázz a szavaidra, én a szegényeknek segítettem. Amit elveszek a gazdagoktól, azt a szegényeknek adom.

– Ezzel csak hitegeted magad, rabló vagy és gyilkos. Saját bandád tagjait is megöled. A „Hegyi Madarak Köréből”.

– Ja, csak akkor, ha nem engedelmeskednek. Rendnek kell lennie. De Jelenához egy ujjal sem nyúltam. Tisztelem Dušánt.

– Pedig ő annyira sem hisz neked, mint a kuttyájának. Félti az egyetlen lányát, akinek tisztességes esküvőt szán.

– Mihelyt kiszabadulok, azonnal elmegyek hozzá, hogy ezt megvitassuk.

– Jobb, ha nem bízol a szabadulásodban. Ítélszék elé fogsz állni. Készülj a legrosszabbra...

– És veled is le fogok számolni...

Vinkovciba késéssel érkeztek, de az eszéki vonat megvárta őket, az állomásfőnököt egyenesen a zágrábi csendőrségről tájékoztatták, hogy egy kivételesen fontos személy érkezik, s ő a csendőrség szolgálatára akart lenni, de igazából kíváncsi volt, látni akarta Čarugát. A fogoly nem akart a vonat harmadik osztályára felszállni, s elindult az első osztályú kocsi felé, ketten fogták a felső karjánál, Čaruga vonszolta őket magával a peronon, mígnem maga Stjepan Balatinac őrmester engedett, s azt mondta, hogy felszállhat az első osztályra, ha van hely,

és ha kifizeti a különbözetet. Čaruga elfogadta az ajánlatot, és kifizette az őrmester jegyének különbözetét.

Az első osztályon, ahol az ülőhelyek szövettel voltak burkolva, és a fűtés is jobban működött, furcsa emberek helyezkedtek el (ketten súlyos bilincsbe verve), összesen heten. A vagonban még két hölgy foglalt helyet és egy elegánsabban öltözött férfi, a többiek még csak most jöttek, őrmesterek és két fogoly. A vonat épphogy elindult Eszék felé, Jovo Čaruga megkérdezte, kimehet-e a vécére.

– Elvégezheted volna a dolgod, míg kint voltunk. De mit bánom én, állj fel. Marko, velünk jössz.

– Valakinek ki kell gombolnia a nadrágomat! – mondja Čaruga és kárörvendően nevet.

Marko mogorván néz Čaruga szemébe, aki még mindig vigyorog, majd szét húzza Čaruga ingjének alját, hogy hozzáférjen a sliccéhez.

– Csak két gomb van – mondja Marko.

– Gyerünk már, gyerünk... haladjunk, gombold ki. És te, Jovo, elég hosszú kezeid vannak, a bilincs sem olyan szoros. Vedd elő, és pisálj.

Mikor visszamentek a helyükre, feltűnt nekik, hogy a vagon milyen jó meleg. Mindannyian leültek a helyükre, s Čaruga hamarosan elaludt. Balatinac őrmester figyelmét nem vonta el semmi, egészen Eszékig ébren maradt. A felsővárosi vasútállomáson a szerelvény közvetlen a vonatra váró csendőrautó mellett állt meg. Tizenegynéhány ember zsúfolódott össze az autó körül, látni akarták Čarugát. Ő pedig nevetett, felemelte mindkét kezét, hogy mindenki lássa: le van tartóztatva.

Fordítói utószó

Bár Josip Cvenić regénye Vjekoslav Hengl (1875–1961) személyére, polgármesterré választásának nehézségeire, illetve hivatalban betöltött idejére koncentrál, Eszék – különösen sokadik generációs – lakosai számára létezik a történetnek egy rejtett, a város kulturális életére utaló olvasata is. Kulturális szempontból Eszék Hengl irányítása alatt (1920 és 1934 között) élte modern virágkorát: a város életének a kor igényeihez való igazítása (villamosáram háztartásokba bevezetése, a villamosközlekedés beindítása stb.) mellett a polgármester felsővárosi házától, illetve az Uránia mozi híres épületétől* induló Európa sugárút (Europska avenija) szecessziós házai ez időben követik teljes pompájukban (jelenleg legtöbbjük felújításra várva) egymást a három központú Eszék – Felsőváros (Gornji grad), Belsőváros (Tvrđa), Alsóváros (Donji grad) – ma védelem alatt álló történelmi központjáig, a Belsővárosig.

A szintén a Felsővárosban található, 1861. december 31-én átadott, színháznak tervezett épület ténylegesen 1907-től működik mint az eszéki Horvát Nemzeti Színház, ennek ellenére a felsőbb polgári réteg gyakori vendége volt a közeli Pécsi Nemzeti Színháznak is. A másik színház, amely szerepet kap a könyvben, a zágrábi Horvát Nemzeti Színház: a regény egyik fiktív alakja, Hengl szeretője, a magyar származású Agneza Sabo színész-

* A múlt század elején a már akkor filmszínházként működő épületben tartott események közül kiemelkedő jelentőségű volt a horvát, szerb és magyar avantgárd legismertebb művészeinek találkozója.

nő gyakran szerepel a zágrábi teátrumban. Agneza Sabo alakjának megformálásában a szerző kapcsolódik a horvát irodalomban megjelenő magyar (származású) nőalakok le-
dér, már-már prostituáltság felé hajló ábrázolásának hagyományához.

Mikroszinten a Hengl családban és közvetlen környezetében a tipikus szlavóniai családok genealógiájára ismerhetünk: Hengl feleségének, Matildának (leánykori nevén Matilda Gillmingnek) – ahogy az a közölt részletből is kiderül – két barátja van: Josipa Glembaj (Glembay), tanítónő, korának ismert, de nem vezető írónője, aki névrokonságban áll Krleža Glembay-nemzettségével, valamint a szintén magyar származású, ma már nagyra tartott író, Vilma Vukelić, leánykori nevén Miskolczy Vilma.*

S végül a regény egy formai sajátosságáról: Cvenić „cinema novel” műfaji megjelölésű regénye a magyar irodalomból leginkább Ottlik Géza és Lengyel Péter műveiből ismert „tartalomjegyzék-struktúrát” használja. Ebben a szerző egy forgatókönyv jelene-
teinek pár szavas, utalásszerű tartalmi összefoglalását adja, melynek utolsó félmondata – „Vjekoslav Hengrlől, szakszerűen” – a könyvet lezáró, valóban egy szakmai, lexikon-
szócikkhez hasonló Hengl-életrajzot jelent be, s ezzel mintegy összeköti a regény fikciós
elemeit a – horvát terminológiával élve – fakcióval.

STANKO ANDRIĆ

Noteszlapok Eszékről

Hétfő reggel. Ki tudja, hányadszor teszem meg az utat a fedett átjárón keresztül, amely a Kapucinusok utcájáról vezet a Szabadság térre. Ezt a kis területet, amelyet két régi lépcsőházi bejáró határol, ma Vanja Radauš köznek hívják. Eredetileg az egykori kapucinus kolostor bekerített kertjének része volt, ma nyitva áll a város siető vagy ráérő gyalogosai előtt. De még mindig őriz valamit korábbi jellegéből. Ugyan csak két-három lépésre van a zajos Kapucinusok utcájától, ez a terecske mégis annak tökéletes ellentettje: a hangok itt elfojtódnak, a levegő tisztább, növé-

---

Stanko Andrić (1967) – történész. Történelemtudományi könyvei közül magyarul a *Kapisztrán Szent János csodái*, szépirodalmi munkásságából a *Szimurg* című önéletrajzi jellegű regénye jelent meg magyar fordításban. A Horvát Történelemtudományi Intézet főállású munkatársa. Eszéken él és dolgozik.

* Vilma Vukelićnek – aki Bécsben szerzett diplomát, Eszék és Zágráb mellett egy ideig Budapesten és Pécsen is élt – életében egyetlen regénye jelent meg 1923-ban német nyelven – a magyar zsidók helyzetéről közvetlenül az első világháború kirobbanása előtt – *Die Heimatlosen* címmel.

nyek vannak mindenütt, valahonnan gerle hangja hallatszik: érezni a hosszú ideig egymásra rétegződő nyugalmat, amely mintha örökké itt akarna maradni.

*

Eszéken. A szecessziós sugárúton a fák koronájának félárnyékában és az éppen virágzásnak induló hársak illatában felfigyelek egy gondosan felépített négyzet alakú bükkfarakásra, s nem sokkal később elér a rönkök meleg illata is. Egyfajta borzongás a tél már mostani, forró nyárkezdeti anticipációja miatt. A télre előkészített tüzelő meleg képe, amelytől (egyfajta szép paradoxonnal szólva) kissé alábbhagy a nap fülledtsége.

*

Felhős, de nem hideg idő, az eső épphogy szemerkél. Köröket teszek az eszéki parkokban: a falevelek gyönyörű halála, illatok és sárga szín mindenütt. Pár nap múlva az összes lombkorona csupasz lesz, s ez a halál mintegy öt hónapig tart. Az őszi hatalmas harcmezeje, milliárd lehullott levéllel. A fák lassacskán elvesztik a harcot a küszöbönálló téllel szemben; végül csak a csupasz fekete koronájuk marad. Ekkor már csak a pannoni őszi utolsó harcvonala tartja magát: az öreg városi házak sárga tavasza.

*

Az autochton eszéki irodalmat legjobban két nő fémjelzi: Jagoda Truhelka (Eszék, 1864 – Zágráb, 1957), a gyerekkor világától elragadtatott érzékeny prózaíró, és Vilma Vukelić (Eszék, 1880 – Zágráb, 1956), németül író zsidó származású regényíró. A mai Eszék, amely elevenségét nagymértékben az 1975-ben alapított egyetemének köszönheti, közép-európai fiziognómiájú város, lefojtott dinamikával és pannoni melankóliával.

*

Az eszéki várat (Tvrdá) ma leginkább egy héjától megfosztott dióbélhez lehetne hasonlítani. Valamikor, nem is olyan régen, a minden oldaláról várfalakkal, erődökkel védett és hozzáférhetetlen Tvrdá ma meztelenül áll, akadálytalanul hozzáférhető, nyitott a parkok füves térségei felé.

A szerelem kartográfiája

részletek

Nem tudom, hogy a különféle családi gyökerek miatt Duna-menti svábként, „folkszdajcsként”, a Monarchia korának ivadékaként, pannóniaiként vagy csak egyszerűen eszékiként határozhatom-e meg magam, azt viszont tudom, hogy folyópartról származom, épp úgy, mint mások a hegyekből vagy a tengerről. Az okker-pannóniai faszádokhoz, a hosszan elnyúló utcákhoz, a síkvidékhez tartozom – ezt némelyek Duna-mentiségnek, némelyek Duna-monarchiának, mások pannon síkságnak nevezik, de leginkább nincs is közös neve azoknak a kilométereknek, amelyeket a Duna megtesz.

A Duna, akárcsak a Mediterráneum, Xavier Girard szavaival „semmi más, mint egy kép, amelyet saját magunk alakítunk ki. Az a nem mindennapi, hogy mindannyian megformáljuk saját képünket róla, amely mágnesként funkcionál azon szerencsések számára, akik ezt egy nap felfedezik. És éppen ebben van a titka”.

Ez talán nem az a titok, amelyet a fekete föld alakít ki, amelyen napraforgók nőnek, ez magának a folyónak a titka, az álom titka, amely szembeállítja a bőséget és a szárazságot, a vidámságot és a szegénységet, a visszafogottságot és a túlzást, az elragadottságot és a tragédiát. Ki tudná megmondani, miért van szükségünk rá? Ha a Duna nem létezne, ki kellene találni. Akárcsak a Mediterráneumot.

*

A kredenc tetejére általában valami „nagyon” fontosat teszek, ami szeretném, hogy mindig a szemem előtt legyen: fehér kagylókkal teli üvegváza van itt, a kagylókat a Duna egyik Fekete-tengerbe torkolló csatornájának strandján gyűjtöttem, szerettem volna háromsoros nyakláncot és egy nagy kitűzött készíteni belőlük.

A kartondobozokból kivettem és sorba raktam a kredenc még szabad helyén a figurákat, csészéket, poharakat, alátéteket és más „értékes” emlékeket. Az eszéki nagymamám szeretett utazgatni, leggyakrabban zárandokokkal ment a Miasszonyunkhoz imádkozni, ahonnan aztán öt-hat kis műanyag flakonos szenteltvízzel tért vissza, amelyeket a *spájz* alsó polcán rejtett el, nehogy véletlen

---

Helena Sablić Tomić (1968) – irodalomtörténész, számtalan tanulmány- és esszékötet szerzője. Magyarul az ő szerkesztésében olvasható az *És a Dráva csak folyt. Szlavóniai horvát rövidprózák* című antológia, valamint a Goran Remmel közösen jegyzett *Kortárs horvát irodalom* című tanulmánykötet. Jelenleg az eszéki Művészeti Akadémia dékánja. Eszéken él és dolgozik.

Stjepan nagyapám, akit mindenki Stevónak hívott, vagy az öt unokája és azok három gyermeke szomjúságukban megigyaák, vagy velük öntözzék meg a virágokat, vagy csak egyszerűen kiöntsék, mert kellett nekik az üvegecskék, mivel azokban bodzaszörpöt lehetett készíteni, ami igen jól jött a délutáni fürdés idején a Drávában az állatkerttel szembeni Neptunon, a *flostól* a kompig tartó *rinovanje* után.

Tekintet nélkül arra, hogy augusztus közepén Marija Bisticára, Mariazellbe, Máriagyúdre, Altöttingbe a Fekete Madonnához vagy Svatá Horába, a mariankai Mária-kegyhelyre utazott, a nagymamám halk imádság kíséretében az onnan hozott szenteltvízzel időről időre a ház minden helyiségét behintette, hogy a házbeliék, de bárki, aki átlépi a ház küszöbét, egészségesek legyenek. És, hogy elűzze a gonoszt, amely, ahogy nekünk mondta, *valahonnaj* véletlenül egyszer csak megjelenik.

Nem akarta, hogy mi, az unokái nagymamának hívjuk, hanem Olga mamának, amit még érdekesnek is találtunk, mert így volt egy nagymamám és egy mamám, a nagymamám Helenának hívták, útána kaptam én is a nevemet, a névnapján születtem, bár azon a napon Szent Ilonát – vagyis Jelena Križaricát – ünnepeljük, de nagyapám nem hagyta, hogy a felesége, született Köllner, bármi mást mondjon, mint amit ő illőnek tartott, így a nagymamám elhallgatta, hogy a katolikus naptár szerint engem Jelenának kellene hívni, öröme volt, hogy úgy hívnak, ahogy őt, s ezt akarta édesapám is, aki az utolsó pillanatban hozta meg döntését a nevemet illetően. Lehettem volna Branka is.

Helena nagymamám jó nevű *snájderica* hírében állt, különösen nyakkendőket tudott nagyon ügyesen varrni. Az a fajta háziasszony volt, aki az ebédet pontban tizenkettőkor szervírozta porcelánedényekben és dupla tányérokkal, a télre eltett savanyúság katonás rendben sorakozott nála, s szinte minden évben néhány napot különféle lekvárok főzésére tartott fenn. A kedvenc édességem a buktája és a *kuglófja* mellett a *vanilincukortól* illatozó palacsintája volt, reszelt citromhéjjal és rummal, amelyet fekete, egymásra égett rétegű edényben süített, sűrű hecsedlilekvárral töltött meg – a hecsedlit maga szedte, szárította, főzte, paszírozta és tette dunsztosüvegekbe. Nagy élvezettel ettem a kuglófjait: a *bécsit*, fehér csokoládéval, kajszival és mandulával, a *cárt*, vermuttal, fahéjjal, pörkölt dióval és csokoládéval, a *nugátot* csokoládéval, mandulával, mogyoróval és rummal, s marcipánnal és szárított gyümölcssel készítette.

*

Emlékszem, amikor a férje nem volt otthon, láttam néhányszor, hogy a családi házunk tornácán mekkora örömét lelta a cigaretta füstjében – ezekről, kizárólag az ő pillanatairól, senkinek sem beszéltem, úgy gondoltam, hogy ez csak Helena nagymama és az én titkom. Néha csak biztatóan néztem rá, amikor Miško nagyapám morgolódozott, hogy a reggeli tejeskávét túl meleg, s nem is fölözte le rendesen. Nálunk minden reggel friss tej volt, a tejesasszony azt az üveget töltötte tele,

* Flos (német, das Floss): a tutaj felépítéséhez hasonló, parthoz erősített mólószerű faépítmény. Rinovanje: közösségi játék, felfújható úszóeszközökkel történő leereszkedés a Dráva egy észéki szakaszán, „gumiranje” néven is ismert.

amelyet Helena nagymamám az előző este hagyott a vendégszoba utcára néző ablakában. A tejet aztán a nagymamám felforralta, vigyázva, nehogy kifusson, és még így, melegen átöntötte egy köcsögbe, amelyet két piros rózsa díszített, s innen egy mélytányérba, amelybe nagyapám kockára vágott kenyeret szórt. A kenyeret az asztal végén egy fehér terítón álló és frissen vasalt damaszt-szalvétával letakart kosárból vette ki. Helena nagymamám csak ritkán nevetett, leginkább akkor, amikor a másik, a konyha melletti szobában a hegedűjükön gyakorló fiait hallgatta.

NENAD RIZVANOVIĆ

Utca

A Šamačka utca egy bizonyos pontja különösen fonódik össze a kikötőhöz vezető átjáróval, a Preradović sétánnyal és a Sakuntala parkkal – akár a női ujjak, amelyek tudják, hogy állandóan a tekintetek keresztútjében vannak. Ha leereszkedünk a Téli kikötő felé, váratlanul különféle benyomások és rejtett kapcsolatok sűrű hálózatában találjuk magunkat, mintha a város titkos központjában lennénk: egyszerre moziban, kerthelyiségben, a Sakuntala parkban, a Téli kikötőben és a Šamačka utca egy szám alatti négyemeletes épület előtt. A Šamačka kiszámíthatatlanul, véletlenszerűen felbukkanó szerető: az utcában mindig rombolnak és építenek, valami mindig épül és eltűnik. Az utcai munkák soha nem fejeződnek be. Valami mindig félkészben vagy félig lerombolva marad, vagy várja az új bontást. Később mindig kiderül, hogy a lebontott fontosabb volt a meghagyottnál vagy az új építésűnél. Miért tüntették el a Šeper sörfőzdét, a Vörös Kakas kocsmát vagy a Strossmayer-házat? A Šamačka utcát mintha a Téli kikötő föld alatti víze mosná alá: a valaha az északi oldalon álló Zvečevo mozi és a Royal Hotel kerthelyisége nyomtalanul feloldódtak az utcában.

Nenad Rizvanović (1968) – író, költő, kritikus, szerkesztő. Az olvasókat és a szerzőket egymáshoz közelíteni kívánó felolvasássorozat, az Alternatív Irodalmi Fesztivál (FAK) egyik alapítója, és a FAK kiadványainak szerkesztője. Eddig nyolc önálló próza- és verseskötete jelent meg, magyarul az *És a Dráva csak folyt* című antológiában szerepel. Zágrábban él és dolgozik.

Album

Hát így néz ki a város száz évvel ezelőtt az idilli és napsütötte fényképen. A mi városunk egy öregesen elegáns idea. A széles kivilágított sugárúton egy kisbajuszú úr ütögeti esernyőjével a cipőjét. A fekete-fehér pelegeres hölgy fekete csipkekesztyűt húzott. Kis fehér napernyő fekszik a karján. A világ ismét fiatal.

Dráva-parton

A délutáni fényben lágyak a színek: a másik part zöld levelei még zöldőbbek. A fehér magasházak még fehérebbek. Fehér vitorlás úszik keresztül a fehér égen. A strandon apró színes bogycsok mozognak jobbra-balra. Aztán a ködben minden elenyészik: az emberek, a látványok és az események. A levegőben nyári füsttrétegek úsznak a kékes folyó felett.

Só tér

Már csak nevében él a réges-rég lebontott sóraktár. Fűves rét ereszkedik le a kórház fala mellett a Rókus-templommal mint valami gyanús díszszel a tetején. Valami titokzatosan eltűnt a Só térről.

Városterkép

Új csarnok a Zrinjevac-parkban hosszú promenád a folyóparton Copacabana medencéi trim ösvény Emona szupermarket Felszabadulás tér nagy vörös és fehér magasház (apám építette), aztán Ribar Testvérek Általános Iskola Szlavón Bank Mladost és Vladimir Nazor könyvesboltok és Jugoton lemezek boltja. Az új városközpont belenőtt a régibe. A láthatatlan határok mégsem tűntek el.

< X = X >

*az alsóneműk legtöbbször fehérek.
ballal és jobbal könnyebb súlyzókat emelek.
csúnya vagyok, ezért nevetek.
a nap felkel és lenyugszik
váltják egymást a strázsák kiknek léptei
elringatnak az ágyneműben és
gyógyítják az öntudatlanságot.
ott ahol a kékség és az emlékezet kezdődik
megtorpan az ész, mindenki tudja.
a mérlegen ma sincs semmi
de a mutató, mint valaha,
pulzál a két halott, fényes ajak közt.*

x = x

*nájlonszatyorba s majd a szemétbe
hajítod a nagy szívem
de csak akkor, ha ma sem lesz hó.
teljesen elfelejtettem
minden jó szokásod.
ha igaz, hogy tizenöt percre mindenkiből valaki lesz
pontosan háromnegyed óránk van
hogy agyonlőjük magunkat.
vízipisztollyal.*

Delimir Rešicki (1960) – költő, író, kritikus, esszéista. Műveit számos nyelvre lefordították. Művei magyarul megtalálhatók különböző antológiákban és folyóiratokban, önálló kötete az *Én a pandákkal vagyok* cím alatt jelent meg magyarul. Szabadfoglalkozású, multimédia-művészettel és fényképezéssel is foglalkozik. Eszéken él és dolgozik.

Se idő, se érintés

Éjszaka. Hó, kimérten szállingózik. A pelyheken keresztül egy kicsi falu sejlik. És egy nénike és egy tűzhely és egy fiúcska. És történetek. És a pattogó tűzecske. És a világ egész ideje. És a vég. Se idő, se érintés, se újdonság. Se el nem mondott történetek, se át nem adott tudás. A nénike mosolyog és hallgat.

Szépség

A szlavón völgyek rétegzettségében a színskála összes árnyalata különböző emberek tulajdonában, boldogokéban és boldogtalanokéban, társaságiakéban és magányosokéban – ők látják a szívárványt. A szépség megszokása?

Asztrál utazás

Mint bármely elővárosi nem-hely. Ha untatja, tudni fogja az okát. Igyekszik megszüntetni a zajt és a magas frekvenciákat, amelyek körülveszik. Nincs szféra-tekintete, sem kontrollja az érzékszervei felett.

Status quo

Nincs mozgás, gondolkodás, semmilyen energiacserélődés. Nincs éretté válás, sejtek öregedése; a hanyatlás lehetetlenné téve. És az előrelépés is. Csak élő konzervo. A világmindenség üressége bennem.

Goran Rem (1958) – költő, irodalomtörténész. Versei magyarul különböző irodalmi folyóiratokban jelentek meg, szerkesztésében olvasható a *Melankólia krónikája* című horvát posztmodern költőket bemutató antológia. Jelenleg az eszéki Bölcsészettudományi Karon oktat modern és kortárs horvát irodalmat, valamint stilsztikát. Eszéken él és dolgozik.

Pszichedelikus lány

*Körülvéve angyalokkal, amelyek körbepöfölnek. Melódiát komponálnak.
Képtelen vagyok hosszasan elidőzni.*

KORNELIJA PANDŽIĆ

Tattoo

*Fél
fél a fehértől.
fél
még a kifeszített
vászonról és a sorok
közti tértől is.
fél, fél
a fehértől.
a szem fehérségétől,
vagy az égboltától
a jégfelhőktől.
fél és
kitér az érintés elől.
rossz, mondja,
láthatatlan tetkó.
fél,
fél a fehértől,
a színtől
amely még nincs.
mindentől
ami még nincs.*

Kornelija Pandžić (1968) – költő. A *Čuvar praga* (A küszöb óra) című első – s eddig egyetlen – verseskötetéért neki ítelték a nagy presztízsű „Josip i Ivan Kozarac” díjat a legjobb elsőkötetes szerző kategóriában. Eszéken él és dolgozik.